

Netkarīgā Rīta Avīze Latvijai: Dons Žuans. Opera acīm

Publicēta: 28.05.2009.

16. maijā uz Latvijas Nacionālās operas skatuves notika pēdējā šīs sezonas jauniestudējuma – Volfganga Amadeja Mocarta vienas no visu laiku populārākajām operām Dons Žuans – pirmizrāde. Režisoram Andrejam Žagaram šis ir desmitais operas iestudējums un papildina jau citu iestudēto izrāžu rindu, vēlreiz apliecinot, ka Andrejs Žagars ir sadzīves drāmu atspoguļojumu un psiholoģiskā teātra meistars. Viņam tik atklāt publikai tēlu atkailināto jūtu un izjūtu pasauli, iezīmēt cilvēciskās kaislības, vājības un sāpes ar trekniem, sulīgiem triepieniem, panākot ticamības momentu un līdzpārdzīvojumu. Grūtāks uzdevums ir sadzīvot ar tēla simbolisko slodzi, kas piešķir dziļuma dimensiju, arī neslīgstot psihoanalītiskā traktējumā, un nosacītību kā režijas paņēmieni.

Vizuāli (ap)žilbinoši

Dons Žuans ir vizuāli ļoti piesātināta, pat pārsātināta izrāde, kas domāta plašai publikai. Donā Žuanā garlaikoties nav iespējams, jo iestudējums ir ļoti dinamisks, uz skatuves ir ļoti daudz darbības, kam jāpaspēj sekot. Lielisku izrādes vidi rada Andra Freiberga scenogrāfijas brīnums – prāmja atveidojums un vārda tiešā nozīmē žilbinošie baltie Kristīnes Pasternakas kostīmi korim. Vizuālais dominē un novērš uzmanību no Mocarta mūzikas un solistu veikuma šajā izrādē. Sieviešu lomu Cerlīnas un donnas Elvīras atveidotājas tērptas arī peldkostīmos, kas apliecina 21. gadsimta neizbēgamo jaunības un ķermeņa kultu, kas tuvs arī izrādes režisoram. Protams, šajā gadījumā zāle ir vairāk acis nekā ausis un Mocarts paliek otrajā plānā. Kora uzņēmieni ir gleznieciski un ļoti grezni. Tematiskie ar dzīvi un uzdzīvi uz kruīza kuģa saistītie kostīmi liek aizrauties elpai – karnevāla/balles skatā Kristīne Pasternaka ļāvusi vaļu fantāzijai, iedvesmojoties gan no brazīliešu karnevāla, gan Austrumu vēderdejojāju ietērpu, indiešu sari un citām pasaules vēsmām, kuru brīžiem šķiet mazliet par daudz – ņirboņa uz skatuves nogurdina. Žēl, ka otrajā cēlienā pietrūcis auduma dona Žuana biksēm – tā nu viņš skraida apakšbiksēs un žaketē, mulsinādams lielus un mazus skatītājus. Ļoti gaumīgi un izsmalcināti tērpi donnai Annai un donnai Elvīrai, kas kontrastē ar Leporello un dona Žuana humpalām un kuģa apkalpes uniformām. Ja Dona Žuana iestudējums būtu mēmā filma, arī tad tai panākumi būtu garantēti, jo spēcīgā vizuālā valoda nopietni konkurē ar muzikālo interpretāciju. Nelaipe tā, ka ne vienmēr visu vizuāli iespējams parādīt. Piemēram, kapu aina, kur oriģinālajā variantā dons Žuans uzaicina uz vakariņām Komandora statuju, uz kruīza kuģa klāja izskatās neizprotami neveikla, kā lētā šausmenē, kur pēkšņi nez no kurienes parādās asins traipi un skan stindzinoša balss.

Tēls pret balsi

Diemžēl ar lomu sadalījumu mūsu operateātrī pēdējā laikā pieklibo. Nereti dziedātājiem uzticētas lomas, kam viņu balss materiāls vai tehniskā sagatavotība nav piemērota. To nevar attaisnot ar politiku "tā mēs audzinām jaunus solistus", jo, uzticot jauniešiem pārāk sarežģītu repertuāru pašreizējam sagatavotības līmenim, dziedātāji saņem lāča pakalpojumu un viņus var nepareizi novērtēt publika. Mocarts ir prasīgs

repertuārs, ko allaž vērts slīpēt līdz pilnībai pat visaugstākās raudzes profesionāļiem. Taču kopīgo māksliniecisko sniegumu izrādē veido dziedātāja balss un skatuves harisma. Spožākā zvaigzne vokāli ir Inga Kalna donnas Annas lomā – viņa pārlicinoši interpretē Mocartu gan mākslinieciski, gan tehniski. Izņemot Ingu Šļubovsku, pārējiem jaunajiem dziedātājiem, vismaz pirmizrādes sastāvā, pietrūkst tehniskās meistarības, lai Mocarts skanētu tik grodi un vijīgi, kā gribētos, īpaši koloratūrās, kurās trūkst precizitātes. Jaunie cīnās kā lauvas, tomēr grūti nest to, ko nevar pacelt, un par to atbildība jāuzņemas gan režisoram, gan viņa padomdevējiem solistu atlasē, kas ne vienmēr ir nekļūdīga. Izskatās, ka reizēm izvēli noteikušas citas konkrēto solistu rakstura īpašības vai nopelni, nevis balss atbilstība vokālajai partijai. Tā, piemēram, sava temperamenta dēļ Asmika Grigorjana ir aktieriski pārlicinoša donna Elvīra, tomēr viņas balss šķiet vairāk piemērota donnas Annas partijai, īpaši sarežģītajās Elvīras ārijās. Apšaubāma ir arī dažu citu solistu piemērotība un gatavība šim repertuāram. Lai cik dīvaini būtu, pašam izrādes titulvaronim Laimoņa Pautieņa atveidojumā pietrūkst tēla harismas, viņš burtiski iejūk pūlī un pazūd. Tā arī nekļūst skaidrs, kādēļ šo vīrieti akli mīl donna Elvīra un kas ir viņa valdzinājuma noslēpums, ko daudzina leģendas. Nekādas romantikas, vien garlaikots, padzīvojis piedzīvojumu meklētājs pie baseina malas. Patiesībā skatītājam daudz interesantāki par donu Žuanu ir abi kolorītie pāriši – Cerlīna un Mazeto (Inga Šļubovska un Raimonds Bramanis), kā arī donna Anna un dons Otavio (Inga Kalna un Pāvels Černohs). Iespējams, Jānis Apeinis (šo sastāvu vēl neesmu paspējusi noskatīties) varētu būt interesantāks dons Žuans gan vokāli, gan aktieriski, gribētos redzēt arī daudzsološo Andri Kanniņu dona Otavio lomā otrajā sastāvā. Stabils un nemainīgas šīs izrādes vērtības jau vairāku iestudējumu garumā ir Romāns Poļisadovs īsajā Komandora lomā un Krišjānis Norvelis mazliet neveiklā, bet lādzīgā Leporello tēlā.

Izlasīsi – sapratīsi?

Dona Žuana programmas bukletā lasāmi mūzikas cienītājiem labi pazīstamo izrādes tēlu jaunie apraksti, acīmredzot operas galma dramaturga Johena Breiholca interpretācijā. Iespējams, kļūdos, nosakot šo jaunizveidoto tēlu autoru, tomēr apraksti liecina par diezgan stereotipisku rietumeiropieša priekšstatu par interesanto un saistošo – uzņēmīgi jaunieši no Austrumeiropas, kas pelna iztiku uz kruīzu kuģa (Cerlīna un Mazeto), grūta bērnība (Leporello), bagātas, bet tukšas dzīves garlaikotas mamzeles un jaungskungi (donna Anna, dons Žuans), divu paaudžu iepriekšējā gadsimta konservatīvo uzskatu paudēji (Komandors, dons Otavio) un mazliet apsēstas cietējas (donna Elvīra). Lai nu kā, tas viss ir ļoti interesanti, īpaši, ja bukletu izlasīsiet pēc izrādes noskatīšanās, tomēr šī rakstiskā tēlu koncepcija dzīvo savu, neatkarīgu dzīvi no izrādes darbības, tā ir kā neobligāta piedeva, kas acīmredzot iestudējuma autoriem likusies nepieciešama izrādes vides pamatošanai. It kā jau tēlu koncepcijai būtu jābūt nolasāmai režijā. Protams, daudz ko nosaka subjektīvie priekšstati un pieredze, tomēr šķiet dīvaini lasīt tēlu aprakstus kā tādus paskaidrojumus – "aha, tā tad tas varonis domā un dara to un to, jo to nosaka viņa tāda un tāda pieredze". Tā nereti mēs arī dzīvē mēdzam cilvēkiem piekarināt etiķetes un noteikt diagnozes, īpaši neiedziļinoties indivīda rakstura daudzšķautņainībā.

Pavisam drīz iestudējumu gaida starts Rīgas Operas festivālā, kur to novērtēs gan kritiķi, gan starptautiska publika. Koncepcija par kuģi, uz kura satiekas svešinieki un kurš, zaudējis kursu, dreifē dažādās pasaulīgās peripetijās, ir gana saprotama. Ar to

Andrejs Žagars vēlreiz pasvītro savu režisora rokrakstu un apliecina piederību aktuālajām tendencēm opermākslā – režijas teātra un vizuālo efektu triumfam.

Lauma Mellēna Neatkarīgā Rīta Avīze Latvijai, 28.05.2009